

Skönlitteratur om arbetslivet

Lärrarhandledning

Om handledningen och skönlitteratur

Den här lärarhandledningen är producerad av Arena Skolinformation, en del av Arenagruppen, i nära samarbete med ett antal fackförbund. Den kan med fördel användas tillsammans med våra andra utbildningsmaterial och filmer om arbetsliv och arbetsmiljö.

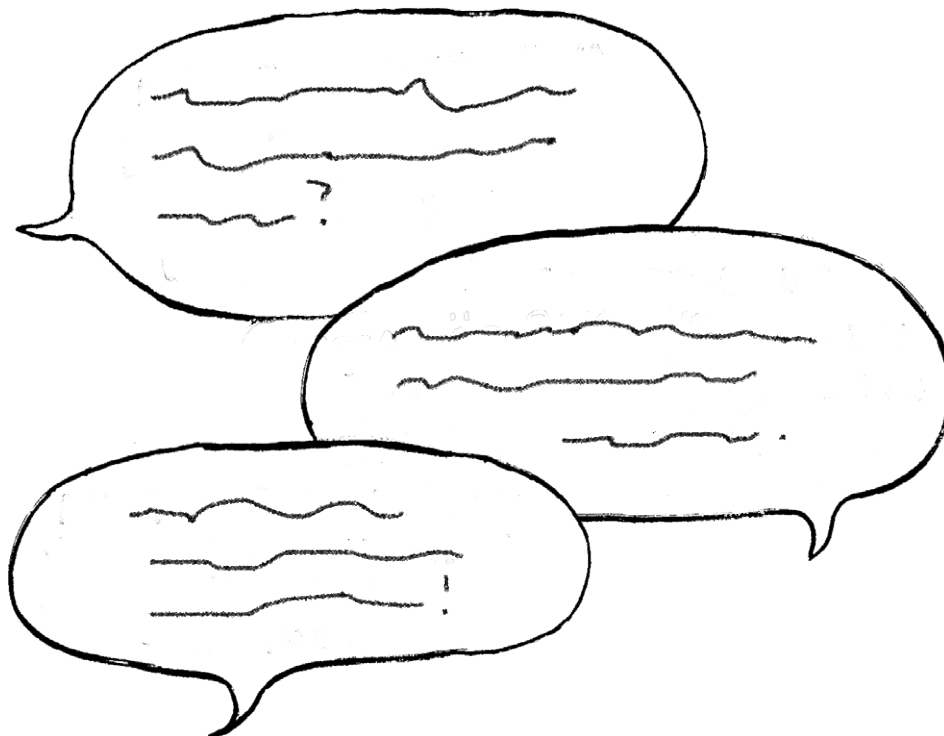
Handledningen vänder sig till dig som vill arbeta med skönlitteratur på temat arbete i din undervisning. Den riktar sig främst till lärare i svenska på gymnasiet men kan även användas i andra ämnen och skolformer.

I handledningen hittar du ett urval av böcker som utspelar sig på olika arbetsplatser, ett förslag till samtalsmodell för boksamtal, tips på kreativa skrivövningar, förslag på hur ni kan jobba vidare med frågor om arbetsliv och arbetsmiljö, samt kopplingar till läroplaner och ämnesplaner.

Att läsa skönlitteratur

Genom att läsa skönlitteratur och diskutera det som tas upp skapas både förståelse för andra människors erfarenheter och ett utvecklande av det egna språket.

Arbete och arbetsvillkor är ett vanligt tema i både samtida litteratur och litteratur från andra historiska epoker. Att läsa böcker som utspelar sig i människors arbetsvardag ger oss inblick i olika människors livsvillkor och kan leda till givande samtal som ger upphov till nya tankesätt och perspektiv.

Här är ett urval av böcker som utspelar sig på olika arbetsplatser och som med fördel kan användas i undervisningen i svenska. Längre ner hittar du ett förslag på en samtalsmodell.

Samtidsromaner

Dalenglitter – en roman om hårt arbete

av Wanda Bendjelloul (Weyler förlag 2020)

I romanen *Dalenglitter* skriver Wanda Bendjelloul om en ung kvinnas uppväxt i Stockholmsförorten Enskededalen. En stor del av boken utspelar sig vid fritösen och kassan på den hamburgerrestaurang där hon arbetar.

Jag ska egentligen inte jobba här

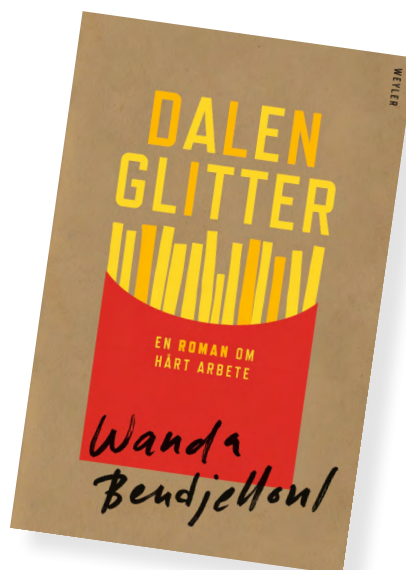
av Sara Beischer (Ordfront 2012)

I romanen *Jag ska egentligen inte jobba här* får vi möta Moa som är 19 år och drömmer om att bli skådespelare. Hon är nyinflyttad i Stockholm och börjar arbeta på ett äldreboende där hon försöker navigera bland stressiga arbetsvillkor och relationerna till vårdtagare och kollegor.

Cykelbudet

av Anders Teglund (Teg Publishing 2022)

Boken *Cykelbudet* är skriven av Anders Teglund under hans tid som cykelbud på ett av de stora matleveransföretagen. Vi får ta del av såväl arbetsvardagen som företagskulturen och försöken till facklig mobilisering.

Serieromaner, poesi och noveller

Wage Slaves – serieroman

av Daria Bogdanska (Galago 2016)

I serieromanen *Wage Slaves* skildrar författaren Dari Bogdana sina erfarenheter av svartarbete som servitris på krogar i Malmö.

Kallskänken – diktsamling

av Jenny Wrangborg (Ordfront 2010)

Jenny Wrangborgs diktsamling *Kallskänken* utgår från de livsöden hon möter på det café i Göteborg där hon arbetar och är en kollektiv berättelse om kamp för bättre arbetsvillkor.

Vi säger ifrån varje dag & 23 andra noveller av kommunalare

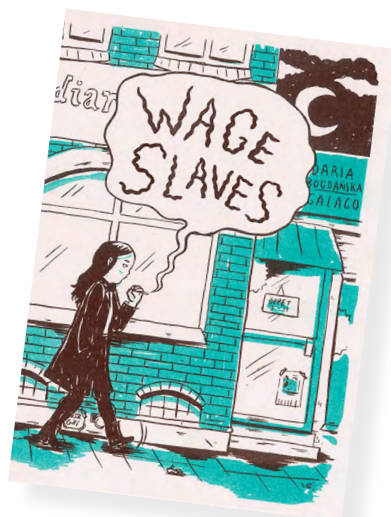
(Atlas 2023)

Denna novellsamling är resultatet av tidningen Kommunalarbetarens novelltävling. Den innehåller berättelser som utspelar sig på de arbetsplatser där författarna till vardags arbetar som busschaufförer, vårdbiträden och städare.

Vi drack vårt kaffe på toaletten

av Andreas Nilsson (Premiss förlag 2019)

Denna bok är sammanställd av Arbetets Museum och innehåller personliga minnen från yrkeslivet. Vi får möta både yrken som inte längre finns och nya yrken som uppstått de senaste åren. Texterna ger genom personliga berättelser en bild av arbetslivets utveckling de senaste hundra åren.

Historiska romaner

Mina drömmars stad

av Per Anders Fogelström
(Albert Bonnier förlag 1960)

I första delen av Per Anders Fogelströms klassiska Stockholmsskildring får vi möta Hennings, Lottens och Tummens kamp för en bättre tillvaro. Vi får följa både det hårda slitet i hamnen och familjens tillvaro på Åsöberget.

Bomullsängeln

av Susanna Alakoski (Natur och Kultur 2019)

I *Bomullsängeln* får vi möta Hilda och Helli som flyttar till Vasa för att arbeta på bomullsfabriken i början av 1900-talet. Vi får följa deras vänskap och drömmar såväl som det vardagliga slitet på fabriken. Susanna Alakoskis mormor arbetade femtio år på textilfabriken och boken bygger på hennes liv.

En bok väcker ofta många tankar och känslor. Genom att reflektera över det ni läst och tolka de olika delarna tillsammans så kan samtalet leda till en fördjupad förståelse både för sin egen upplevelse och för de frågor som boken berör. Det kan vara bra att börja med att minnas tillsammans och beskriva de olika delarna i boken så sakligt som möjligt utan att värdera. Åsikter och värderingar kan ni spara till sist i samtalet.

Förslag på samtalsmodell

Här är förslag på en samtalsmodell som kan användas.

1. Beskriv karaktärer, handling och miljöer utan att värdera.
2. Diskutera några teman som boken berör.
3. Dela upplevelser, tankar och åsikter.

Denna modell kan med fördel göras med strukturen EPA (*Enskilt Par Alla*).

Eleverna får först tänka själva, sedan prata i par, och till sist lyfter läraren några saker i helklass.

Beskriv bokens karaktärer, handling och miljöer

Karaktärer

Försök att beskriva bokens huvudkaraktärer.

Vad får vi veta om dem?

Vad är viktigt för dem?

Hur agerar de i de olika situationer som de är med om?

Handling

Försök beskriva bokens handling.

Vilka är de viktigaste händelserna?

Vad är det som för berättelsen framåt?

Miljöer

Försök beskriva de olika miljöerna som finns i boken.

Hur ser det ut?

Hur är stämningen där?

Minnen från boken

Finns det någon del eller något citat som ni minns särskilt från boken?

Temat att diskutera

Arbetsvillkor

Hur tror du att det är att jobba på arbetsplatsen som beskrivs i boken?

Vad har de för arbetstider?

Finns det något de kan påverka på jobbet?

Finns det en fackförening?

Arbetsmiljön

Hur är den fysiska och psykosociala arbetsmiljön?

Vilka riskfaktorer och friskfaktorer finns det? (Sånt vi mår dåligt respektive bra av på jobbet).

Kollegor

Hur är stämningen på arbetsplatsen?

Hur är kollegorna mot varandra?

Varför tror ni att det är god eller dålig stämning bland kollegorna?

Chefer

Vilka chefer får vi möta i boken?

Hur beter de sig?

Vad utmärker en bra chef?

Hur väl stämmer chefen i boken in på er beskrivning?

Bokens slut

Beskriv bokens slut.

Varför tror du att författaren valt detta slut?

Hur hade boken slutat om du fick bestämma?

Budskap

Fanns det något uttalat eller outtalat budskap i boken?

Vad tror du författaren ville säga oss?

Dela upplevelser, tankar och åsikter

Min upplevelse

De här tankarna och känslorna väckte boken hos mig.

Åsikter och värderingar

Det här tyckte jag var extra bra i boken.

Det här tycker jag hade kunnat göras annorlunda.

Genom att skriva egna texter stimuleras elevernas skrivlust och språkförmåga. Här är förslag på några olika skrivövningar om arbete.

En dag på mitt jobb

Föreställ dig en dag i ditt liv 5–10 år framåt i tiden. Hur ser ditt liv ut? Var bor du? Vilka umgås du med? Vad jobbar du med? Vad har du för arbetsuppgifter? Hur är din lön? Vad har du för kollegor? Hur är arbetsmiljön? Hur trivs du på jobbet?

En dag på jobbet år 2053

Tänk dig att du vaknar upp en dag år 2053. Vilken teknik använder du i din vardag och på jobbet? Har det blivit sämre eller bättre för arbetstagare? Beskriv en vanlig dag i ditt liv. Förslag på saker som kan vara med: arbetsuppgifter, arbetstider, trivsel på jobbet, faror på jobbet, resväg till jobbet, matvanor, fritidsintressen.

En dag på jobbet år 1910

Titta på bilden från Bolinders verkstad år 1910 i materialet *Arbetsmiljö – Så funkar det* eller bilden på ett café i Stockholm år 1910 i materialet *Arbetslivet – om arbetsmarknaden i Sverige och världen* eller en annan bild från samma tid. Välj en person på en av bilderna och beskriv en vanlig dag i personens liv från att den vaknar tills den går och lägger sig. Förslag på saker som kan vara med, arbetsuppgifter, arbetstider, trivsel på jobbet, faror på jobbet, matvanor, bostad, resväg till jobbet, familj, vänner och drömmar.

Skriv en fortsättning

Skriv en fortsättning på en bok eller novell ni läst där vi får reda på vad som hände sen med de olika personerna och vad de tänkte om det som hände. Testa att växla berättarperspektiv så att vi får höra olika personers berättelser. Testa att skriva det som en dagbok, en intervju eller ett inlägg på sociala medier.

Skriv ett alternativt slut

Hur slutade boken eller novellen ni läst? Hur skulle berättelsen slutat om du fick bestämma? Skriv ett alternativt slut på den bok eller novell ni läst.

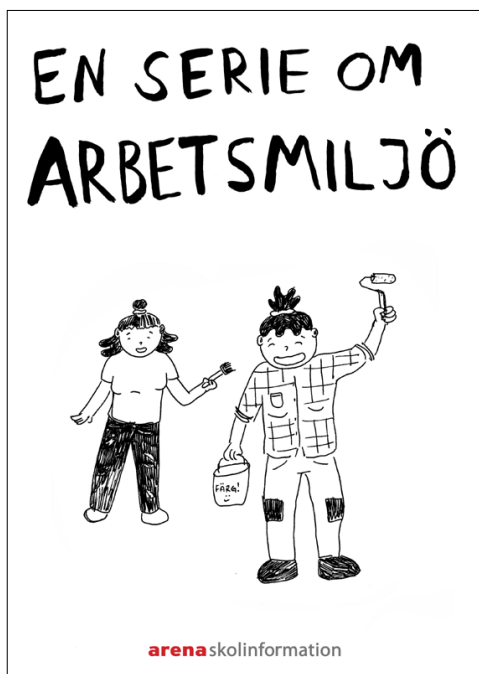
Skapa en egen serie

I en tecknad serie så måste texten vara kort och uttrycksfull då utrymmet är begränsat. Teckningarna är av underordnad betydelse och kan gärna vara enkelt utformade av modellen streckgubbar. En vanlig modell är sex serierutor på en sida.

Förslag på rubriker: "Ett besök på Sveriges sämsta arbetsplats", "Min första dag på jobbet", "Mar-drömschefen" eller "Dagen då allt gick fel".

På arbetslivskoll.se så hittar ni bl.a. följande material som passar bra om ni vill jobba vidare med teman kring arbetsvillkor och arbetsmiljö.

- » Serie A-Ö om arbetslivet med tillhörande lärarhandledning.
- » Filmerna *Vanliga frågor och svar del 1 och 2* med tillhörande lärarhandledning.
- » *Arbetslivet – om arbetsmarknaden i Sverige och världen* med tillhörande lärarhandledning. Finns även som ljudbok.
- » *Arbetsmiljö – Så funkar det* med tillhörande lärarhandledning. Finns även som ljudbok.
- » *En serie om arbetsmiljö* med tillhörande lärarhandledning.

Illustrationer: Sofia Lucas och Julia Balke.

Materialets koppling till ämnesplaner

Utdrag ur gymnasieskolans ämnesplan Svenska (Gy 11)

Ämnets syfte

- » "Undervisningen i ämnet svenska ska syfta till att eleverna utvecklar sin förmåga att kommunicera i tal och skrift samt att läsa och arbeta med texter, både skönlitteratur och andra typer av texter. Eleverna ska ges möjlighet att i skönlitteraturen se såväl det särskiljande som det allmänmänskliga i tid och rum. Undervisningen ska också leda till att eleverna utvecklar förmåga att använda skönlitteratur och andra typer av texter samt film och andra medier som källa till självinsikt och förståelse av andra människors erfarenheter, livsvillkor, tankar och föreställningsvärldar. Den ska utmana eleverna till nya tankesätt och öppna för nya perspektiv ..."
- » "Undervisningen ska stimulera elevernas lust att tala, skriva, läsa och lyssna och därmed stödja deras personliga utveckling. Eleverna ska ges möjlighet att bygga upp en tillit till sin egen språkförmåga och tillägna sig de språkliga redskap som krävs för vardags- och samhällsliv. "De ska också ges möjlighet att utveckla sådana kunskaper om muntlig och skriftlig kommunikation som behövs i arbetslivet och för vidare studier ..."

Undervisningen ska ge eleverna förutsättningar att utveckla ...

- » "Förmåga att läsa, arbeta med, reflektera över och kritiskt granska texter samt producera egna texter med utgångspunkt i det lästa."
- » "Förmåga att läsa, arbeta med och reflektera över skönlitteratur från olika tider och kulturer författade av såväl kvinnor som män samt producera egna texter med utgångspunkt i det lästa."

Utdrag ur centralt innehåll Svenska 1

"Skönlitteratur, författad av såväl kvinnor som män, från olika tider och kulturer."

"Centrala motiv, berättarteknik och vanliga stildrag i fiktivt berättande, till exempel i skönlitteratur och teater samt i film och andra medier."

Utdrag ur gymnasieskolans ämnesplan Svenska (Gy 25)

Ämnets syfte

- » "Undervisningen i ämnet svenska ska syfta till att eleverna utvecklar sin förmåga att tala, lyssna, läsa och skriva. Undervisningen ska också syfta till att eleverna utvecklar kunskaper om det svenska språket och om skönlitteratur..."
- » "Eleverna ska utveckla sin förmåga att läsa, analysera, samtala om och diskutera skönlitteratur och sakprosa. Undervisningen ska bidra till att eleverna utvecklar kunskaper om skönlitteratur samt förmåga att sätta litterära verk och författarskap i ett sammanhang. Undervisningen ska lyfta fram skönlitteraturens estetiska värde och stimulera eleverna att använda skönlitteratur, teater, film och andra medier som källa till förståelse av egna och andras erfarenheter och livsvillkor. Eleverna ska ges möjlighet att i skönlitteraturen se såväl det särskiljande som det allmänmänskliga i tid och rum. "

Undervisningen ska ge eleverna förutsättningar att utveckla

- » Förmåga att läsa och kritiskt granska sakprosa samt producera egna texter med utgångspunkt i det lästa.
- » Kunskaper om skönlitteratur
- » Förmåga att läsa och analysera skönlitteratur

Utdrag ur centralt innehåll Svenska nivå 1

- » Läsning av, samtal om och analys av skönlitterära texter ur genrerna epik, lyrik och dramatik, författade av såväl kvinnor som män, med betoning på samtida litteratur.
- » Centrala motiv, berättarteknik och stildrag i fiktivt berättande

